

LETO XIII.

22. OKTOBRA 1960.

ŠTEV. 257.

OB SMRTI FRANA ERJAVCA

Z obžalovanjem smo zvedeli, da je 2. oktobra umrl v Ljubljani naš stari sodelavec in velik prijatelj gospod FRAN ERJAVEC, šolski nadzornik v pokoju, pisatelj in zgodovinar. Ni še preteklo dve leti, odkar se je iz Pariza vrnil v domovino, ko ga je po dveh hudih operacijah doletela v osemindesetletnem letu pr rana smrt.

Pok. Fran Erjavec se je med prvo svetovno vojno pridružil socialdemokratoma Prepeluhu in dr. Lončarju. Z njima je tudi kasneje uredil dva letnika NAŠIH ZAPISKOV in iniciativno sodeloval pri poznani Avtonomistični izjavi slovenskih kulturnih delavcev, katero je pokojnik pred tremi leti podrobno popisal v Zgodovinskem zborniku Slovenske kulturne akcije. Z obema prijateljema se je uprl centralističnemu programu socialno demokratske stranke, kar je končno pripeljalo do njihove izstopa, a kmalu zatem tudi do političnega razhoda, ko se je Erjavec odločil za Slovensko ljudsko stranko. V dobi šestojanuarske diktature ga najdemo v konfinaciji na Kosovem polju. Med drugo svetovno vojno so ga Italijani konfinirali v Italiji, kjer je bil osvobojen po Angležih. 1945 se je nastanil v Rimu, dve leti pozneje pa preselil v Francijo, nazadnje v Pariz. Se v Rimu se je pridružil gibanju za slovensko državo in postal podpredsednik njegovega Akcijskega odbora. Toda kmalu se je razšel z odborom in posledaj politično ni bil več vezan, dasi ni nikoli nihal opozarjati, da je za Slovence Jugoslavija življenjskega pomena.

Kot pisec je bil izredno plodovit, saj je napisal celo vrsto knjig, razprav in člankov s področja politike, sociologije, politične filozofije, zgodovine in leposlovja. Uredil je tudi več letnikov raznih revij in listov.

Pregled njegove politične opredelitve - od leveice proti desni ci in končno v neodvisnost - bi na prvi pogled kazal, da politično ni bil trden odnosno da je menjaval svoje prepričanje. Tak zaključek bi bil nepravilen.

Erjavca je treba razumeti kot odločnega in prepričanega Slovenca, ki je svojemu slovenstvu podrejal vse politične ozire, formule in programe. Zato ga najdemo tam, kjer se je lahko nauspešneje boril za slovenske pravice, zlasti še, če je bila s tem združena borba za socialne pravice malega človeka. Iz tega razloga je postal socialdemokrat, a je tudi iz istega razloga zapustil stranko, ko se je vdinjala centralističnemu Beogradu. Tako mu politično ni kazalo drugega kot pridružiti se Slovenski ljudski stranki, ki je tedaj visoko nosila slovensko zastavo. Toda ko se je stranka utopila v Jugoslovansko radikalno zajednico, Erjavca ni bilo zraven in je z nekaterimi somišljeniki branil idejo samostojne Slovenske ljudske stranke; to sicer v tistih časih ni imelo kakšnega praktičnega političnega rezultata, a vendar spet pojasnjuje njegovo osnovno politično smer. Razpad Jugoslavije in ustaški pokolji so ga v konfinaciji in v Rimu nekoliko zmedli; izgubil je vero v možnost obstoja Jugoslavije. To ga je pripeljalo v gibanje za slovensko državo. A ko so se njegovi oblaki razpršili, ga je zapustil. Odtlej je bil politično neodvisen in kot tak je umrl.

Erjavec je zanimiv zlasti kot politični zgodovinar. Že rano se je lotil na pobudo deželnega glavarja Šukljeta in profesorja Ivana Prijatelja, (katerega je imel izredno v časteh,) proučevanja slovenske politične zgodovine. Tako je nastal njegov prvenec "Pregled socialističnega gibanja med Slovenci", kateremu sledi 1928. leta njegovo veliko delo "Zgodovina katoliškega gibanja na Slovenskem". Lahko rečemo, da je Erjavec oral na tem polju ledino. Toda njegov čas je prišel dejansko šele v Parizu. V tujini se mu je razširilo obzorje, tu je zrl na domače dogodke iz širših, svetovnih ali evropskih perspektiv in tu nam je dal več svojih najboljših, sila kritičnih politično-zgodovinskih razprav z obširno zamislijo "Koroških Slovencev", ki jih je smatral kot višek svojega zgodovinskega raziskovanja. Smrt je prekinila že začeto delo na zgodovini zapadnih t.j. pri morskih in beneških Slovencev.

Erjavec je bil zadnjih deset let deležen precejšnje zamere, ker je tako neizprosno razkrival zgodovino naše politične revščine in se zato nujno znova in znova znašel v bojni liniji proti političnim vodnikom minulih in sedanjih časov, kadar so ti branili namišljene pozicije bilo slovenskega naroda bilo političnih strank. Morda je bila tu ali tam Erjavčeva sodba preuranjena, morda tudi preostra; a v bistvu je pravilno najprej slutil in potem odkrival tisto rdečo nit našega minulega političnega življenja, ki pojasnjuje toliko naših nesreč in političnih porazov. In v tem leži za bodoče rodove njegova največja zasluga, da se ni oziral na levo ali desno - kakor njegov vzornik, kritik Fran Levstik - ampak je kljub vsemu ril na prejšnj po zgodovinskih virih. Za slovenske konservativne politične možgane vsekakor revolucionarno izzvenil njegova izpoved: "Že pred leti sem začel v neki svoji razpravi dokazovati, da izvzemši dobe taborov in v dobi jugoslovanskega gibanja zadnje poldrugo leto prve svetovne vojne kot narod sploh nismo imeli nikoli kaknega občenežnega političnega programa in politike, temveč le strankarske. To je tudi vzrok, da spadamo Slovenci navzlic svoji jako visoki civilizatorični stopnji med politično najmanj zrele narode v Evropi."

Z Erjavčevo smrtjo smo pri KLIČU izgubili cenjenega sodelavca. Ironija usode je, da se je prav v dnevi, ko se je Fran Erjavec poslavljajal od tega sveta, v Angliji tiskalo pri Založbi Slovenske Prave njegovo poslednje dokončano delo iz pariških dni: "Slovenci na mirovni konferenci 1919-20".

Pokojniku velja naša zahvala in prošnja, da bi v miru počival v domači zemlji.

IZMENA GENERACIJ

8. novembra bodo Amerikanci volili novega predsednika Združenih držav. Ne zdi se nam modro in ni naš običaj, da bi se v tujih volilnih borbah postavljali na stran enega ali drugega kandidata. O tem vodijo računa ameriški državljani in oni bodo tudi odločili.

Kar zadeva bodočo zunanjo politiko Združenih držav, ki nas gotovo zanima, imamo občutek, da v bistvu ne bo prevelikih razlik, naj že potem zmaga eden ali drugi. Pač pa bodo slejkoprej taktične razlike in pri tem bi rekli, da bi se v Beli hiši sedanji senator Kennedy manj posluževal ustaljenih naved kot pa podpredsednik Nixon. Toda eno drži za oba: Na komandne položaje prihajajo nova generacija, zato bo sprememb dovolj, kdorkoli bo že potem zmagovalec. In ta priliv nove, sveže krvi v večasih nekam čudno oslabele telo je prav gotovo dober znak.

NOV POVERJENIK

Po mnogih letih sodelovanja je naš poverjenik za Sev. Ameriko g. Janez ŽERJAV zaprosil, da mu dobimo naslednika. Ko prevzema njegove posle novi poverjenik g. V. KREMŽAR (naslov: 11010 - 109A Ave., EDMONTON, Alta., Canada), se čutimo dolžnega, da se g. Žerjavu javno zahvalimo (zlasti v imenu uprave) za njegovo vestno in požrtvovalno delo.

UREDNIŠTVO

PROBLEM SVETOVNE JAVNOSTI

(Ker nobeden od slovenskih časopisov na Koroškem ni hotel objaviti spodnjega članka, smo bili naprošeni, da ga objavimo v KLICU TRIGLAVA.- Ur.)

Ves razvoj politične borbe za dosego naših manjšinskih pravic od l. 1945 dalje pa prav do danes dokazuje trpko ugotovitev, da je bilo moči manjšinske pravice vsaj kolikor toliko pravno zasigurati samo preko političnih sil izven Avstrije. Tako je l. 1945 avstrijska uprava pristala na odredbo o dvojezičnih šolah le pod pritiskom avstrijskega zunanjepolitičnega položaja, da bi še bolj ne poslabšala že itak šibkega ugleda Avstrije v očeh zahodnega sveta zaradi medvojnega sodelovanja s Tretjim Reichom.

In prav tako je l. 1955 pristala na 7. člen državne pogodbe le, ker ji zunanje politični položaj ni dopuščal druge možnosti. Kajti, če bi bilo drugače, čemu se avstrijska uprava danes - ko se je njen zunanjepolitični položaj občutno izboljšal - toliko prizadeva, da bi ostal 7. člen državne pogodbe samo na papirju?!

Ugotovitev, da je mogoče učinkovito vplivati na reševanje manjšinskega vprašanja samo preko zunanjih političnih sil, je za avstrijsko demokracijo vse drugo prej kot častna ter ju vsiljuje prizvok "quasi - demokracije"; koroškim Slovincem pa narekuje, da se morajo v težnjah za svoje pravice čim bolj nasloniti tudi na javno mnenje zunanjega sveta. Ker nam je iz finančnih ozirov nemogoče razviti svetovno publicistiko, bomo morali raziskati možnosti, kako prodreti v vplivne svetovne časopise in revije.

Pri pisanju člankov za tuje časopise je nujno potrebno upoštevati psiho dežele, za katero je članek namenjen. Zato je treba dobro poznavanje tujine in daljše bivanje v njej. To je nam Korošcem v prvi vrsti seveda iz finančnih ozirov neizvedljivo. In tako se nam vsiljuje misel, da kar ni izvedljivo Korošcem samim, je morda izvedljivo vsem Slovincem, kajti Slovenci so raztreseni po skoraj vseh deželah sveta, bodisi kot izseljenci, bodisi kot emigrantje.

Glede odnosov do politične emigracije iz l. 1945 prevladuje na Koroškem dvoje nasprotujočih si gledišč. Eno, ki je emigraciji naklonjeno, in drugo, ki noče imeti z emigracijo najmanjšega stika. Zdi se mi, da je eno in drugo stališče zgrešeno in ne odgovarja potrebam današnjega časa.

Vsak poskus objektivnega gledanja na naše razmere mora priznati emigraciji nesporne zasluge za dvig in poživitev naših kulturnih organizacij. Vendar ni mogoče prezreti dejstva, da je poskušala emigracija bodisi politično zavestno bodisi samo pod vtisov medvojnih dogodkov, tirati Korošce hote ali nehote v svoje politično stremljenje po spremembi političnega in gospodarskega sistema matične države. In tako ni čudno, da se še danes čestokrat pojavi na Koroškem vtis, da se emigracija zanima za Koroške Slovence samo v toliko, v kolikor bi le-ti lahko služili njenim političnim ciljem. V kolikor je tako gledanje upravičeno ali ne, bo verjetno težko ugotoviti. V dobršni meri pa smo nejasnosti krivi Korošci sami, ker še do danes nismo zavzeli do emigracije jasnega in nedvoumnega političnega stališča.

Za prodor v svetovno časopisje je položaj izseljencev in emigracije, ker se pač nahajajo v skoraj vseh pomembnejših deželah zahoda, izredno ugoden. In če že emigracija toliko govori, da vse njeno delovanje stremi le dobrobitju slovenskega naroda, ima tukaj priložnost da nesebično in brez kakršnihkoli političnih primesi pomaga Korošcem tolmačiti njihov položaj svetovni javnosti.

V kolikor se tako sodelovanje vrši striktno s stališča naših manjšinskih interesov brez kakršnihkoli političnih predpogojev, je tako sodelovanje z emigracijo in zlasti izseljenci sprejemljivo in razveseljivo, ne da bi se izpostavljali političnim komplikacijam do matične države.

Vsled dogodkov v Afriki, je postal Zahod zelo občutljiv za lastne nepravilnosti. Zato nam je sedanja politična klima v zahodnih deželah močno naklonjena, ter moramo to naklonjenost po naših sicer skromnih močeh ob direktnem ali indirektnem sodelovanju vseh Slovencev po cellem svetu v največji možni meri izvrednotiti.

Travnikar

TITOV GOVOR V ZDRUŽENIH NARODIH

(Od našega newyorškega dopisnika)

Prav tisti večer, ko je septembrski KT odhajal v tisk - 22. 9. - je Tito že govoril v glavni skupščini Združenih narodov prav o tistih vprašanjih, ki jih je nakazal uvodnik tega lista: napadal je kolonializem, podprl je sovjetski predlog o razoroževanju in se zavzemal za mirno sožitje na svetu. S skrbno urejeno valovito pričesko je stopil na govorniški oder tik za predsednikom Eisenhowerjem, tako da je ujel še del ploskanja, ki je bilo namenjeno ameriškemu predsedniku ob zaključku govora. Od razburjenja je imel suha usta, ko je z očali na nosu bral svoj govor v srbohrvaščini in je le nekajkrat pomešal vrstice.

Navajam nekaj izvlečkov, kot sem jih posnel v naravni lepoti brez slovičnih in stilskih popravkov, s katerimi se mučijo uredniki titovskih listov.

O razorožitvi je Tito povedal med drugim tole:

"Važnost razorožitve... je splošno poznana. Zavest o tem pa ni realizirana kot neobhodno konkretna akcija v dosedanjih poskusih za reševanje tega problema."

In spet:

"V kolikor je pripravljenost in iskrena orientacija na stvarno razorožitev, mislimo, da ne bi bilo treba dovoliti, da bi ti problemi postali nerešljivi in da se pretvorijo v prepreke na potu k sporazumu, kajti po svoji naravi to niso in ne bi bilo treba, da bi bili."

O sožitju pa je med drugim povedal tole:

"Po drugi strani je prav tako tudi nepravilno smatrati, da bi koeksistenca morala pomeniti ne e-e-eh, da ne -da -da pomeni konzerviranje obstoječih odnosov, na primer v pokrajinah pod kolonialno kontrolo in v pokrajinah, kjer so močnejši in razvitejši zgradili privilegirane pozicije v slabše razvitih deželah. Tako smatranje je očitno nasprotno duhu in pomenu koeksistence, ki ne-e-e ne more služiti za zaustavljanje zgodovinskih procesov v mednarodnem življenju in v življenju drugih v-v-v notranjem življenju narodov. Nasprotno, te procese ona stimulira in olajšuje, pri čemer se postavlja vprašanje svetovnega miru - ne samo svetovnega miru temveč tudi-i-i ga stabilizira. Zaradi tega naše gledanje na smisel koeksistence za nas - je nesprejemljivo tolmačenje, po katerem bi se v sedanjem svetu omejila samo na zavarovanje koeksistence obstoječih grupacij."

Titov prispevek k razjasnjevanju mednarodnih odnošajev in k pomiritvi v svetu je bil torej res globok in pomemben. V resnici ga menda niti sam ni razumel.

V založbi pariškega lista "Savremeni" je izšla razprava Vekoslava Farkaša:

"LIK DEMOKRATIJE"

Cena v Angliji 3/-, v Ameriki 50c, v Avstraliji 3/6

Založba Slovenske Pravde
BM/PRAVDA, LONDON W.C.1.

PREJELI SMO IN ZAHVALIMO:

Od Slovenske kulturne akcije :

- Meddobje, V/1-2 . Cena: 20/-
- Meddobje, V/3-4 . 20/-
- Dnevi smrtnikov, broš. 20/-
vezano 25/-
- Božanska komedija (Dante).

Poverjenik v Angliji: Slov. pisar=na, 62 Offley Rd., London S.W.9.

ZA JASNA OBZORJA

Ob prebiranju programa SDZ se je g. Sircu "storilo milo" in je v tem božajočem čustvovanju mehke kranjske duše zapel pravo jeremi-jado nad tistimi sonarodnjaki, ki so v imenu Slovenske demokratske zve-že upali razmišljati po svoje in o tem tudi prijateljsko spregovoriti z ostalimi rodoljubi. Uporabljam namreč njegov slog pisanja v uvodu nje-govega članka, ki ga je pod "Vremena Kranjcem bodo se zjasnila" objavil v 251. številu "Klica".

G. Sirc v uvodu poudarja, da ga je program SDZ spomnil na prva leta vojne, ko so "vsi vprek preklinjali vse staro in sestavljali sijajne nove programe iz fraz, ki so bile rojile po Evropi že dobro stoletje..."

S tem ni hotel reči nič več nič manj kot to, da se je tudi sedaj nekaterim Kranjcem dvignilo navdušenje po nečem "novem", prezira-joč vse izkušnje preteklosti in vso sedanjo realnost modernega zapadne-da sveta, ki je - po njegovem mnenju - višek politične in predvsem eko-nomske modrosti, pred katero bi morali mi Slovenci, tako poniglavo majhni in brezpomembni kot smo, nemih ust strmeti v pričakovanju čudeža, da se nam razodene resnica o naši bodočnosti.

Če bi pisec uporabil resnejši ton, če bi spregovoril resni-čno z namenom prijateljskega razmotrivanja osrednjega problema, ki danes leži za srcu slehernemu resničnemu domoljubu v domovini in v emigraciji in če bi hotel z dobro voljo in objektivnostjo najti eno samo dobro zrno v programu SDZ, potem bi mogli njegovo pisanje imenovati konstruk-tivno in v smeri našega skupnega cilja pozitiven donesek pri odstranje-vanju ovir pred pragom narodove bodočnosti. Na žalost se je dal zanesti ironiji, da ga je že v uvodu zapeljala v protislovja, ki jim naleplja pač našo etiketo. Če namreč trdi, da kot slepci živimo še vedno v času leta 1941, ne bi smel v isti sapi reči, da hočemo podreti vse staro. Če ga zabava naša trditev, da morajo biti voditelji gospodarskih organiza-cij sposobni gospodarstveniki, ker je mnenja, da to vendar ni bitno, zakaj potem kritizira naš gospodarski del programa z visoke katedre nez-motljivega ekonomista?

Prav. Toda ni gospodarski akademizem g. Sirca vzrok, da da-nes odgovarjam, niti ne način obravnave samega predmeta. Gre namreč za najbolj boleče mesto naše emigracije, ob katerega je moral nujno trčiti Program SDZ.

To namreč ni g. Sirc, ki do zadnje pike odklanja naš program, tu ne gre za neki idejni antagonizem niti za odklonitev določenega sve-tovnega naziranja v nacionalnem okviru. Tu imamo predvsem opravka z brezpogojnim odporom proti vsakemu gibanju ali valovanju v mirnih emi-grantskih vodah, da ne bi pljusnilo v črvice barke in ne odplavilo smet-ja, ki tu gnije že dolgih dvajset let. Zakaj bi se tudi g. Sircu, ki vse to opazuje, ne utrdilo prepričanje, da Slovenci ne moremo imeti svojega reda v svojem narodnem gospodarstvu, saj do danes so nam ga res krojili vedno drugi. Toda, on je za ohranitev vsega starega z dopuščanjem modi-fikacij, kot da bi se v domovini ne rojevali vsak dan novi ljudje s svojo glavo in svojimi mislimi, ki bodo jutri zahtevali novih oblek in in ne starih zakrp. Dalje hoče dokazati, da vse, kar vstaja novega na lastnih nogah in z lastno voljo, moti sožitje in povzroča razcep. Mogo-če ima v mislih "cepitev starih dreves" z mladikami, da bi se stari na-sad razbohotel, ker namreč predlaga, da bi bilo mnogo boljše, če bi se pridružili že obstoječim političnim organizacijam kot pa da pod pretve-zo "vsenarodnega gibanja" povzročamo dodatna cepljenja.

Da govorimo odkrito. Pisec hoče menda reči, da je treba stare politične organizacije, takšne kot so, smatrati za odgovarjajoče in sposobne za presaditev v jutrišnje svobodno življenje slovenskega naroda. /Tam je namreč ostala samo še njih senca, ki medli/. Mogoče izhaja celo iz mnenja, da je sedanje delovanje politične emigracije v sozvočju z miselnostjo naroda v domovini?

Za pravilen odgovor na ta in podobna vprašanja niso potrebni niti Tomaži Akvinski, niti Lockeji, niti Marxi, kateri bi menda edi-ni mogli ogroziti njegove okope. Zadostuje namreč preprost človek - po

našem skromnem mnenju - s srcem rodoljuba, ki si s poštenim delom svojih rok služi kruh in je v svojih dejanjih svoboden vseh tutorjev in neodvisen od sumljivih fondov, ki rušijo izza hrbta, ki so v bistvu pravi povzročitelji vseh neuspehov politične emigracije.

Če smo mi spregovorili o bodoči državni okvirni in notranji obliki, smo imeli pred očmi državo, ki naj bo dom svobode, enakopravnosti in pravičnosti za poedince, organizacije in narode. Uspešno delovanje v tej smeri pa je pogojeno v nujnosti, da obstoječe politične formacije in posamezniki v svojem delovanju ne presegajo okvira narodne enotnosti. Nasprotno, na osnovi skrbno izdelanega programa, ki naj bi bil izkristaliziran izraz naših skupnih teženj in potreb, naj bi se manifestirala harmonična dejavnost, ki bi prav gotovo vodila k uspehu.

Imam vtis, da pisec ni prelistal programa SDZ kot bi bilo želeli, saj v tem primeru ne bi bil prezrl, da je bil kot okvirni program naslovljen na vse slovenske rodoljube z željo, da dostavijo svoje pripombe za izdelavo dokončnega programa. Prejeli smo mnogo konstruktivnih odgovorov, pohval in tudi graje. To smo želeli doseči v čim širši obliki. Debata o tem še ni zaključena.

Kako pa je reagiral g. Sirc oziroma vsi, ki so spregovorili preko njegovega peresa, so bralci "Klica" mogli sami ugotoviti. Moja naloga ali če želite, moralna dolžnost bi bila, da podčrtam stvari, ki morajo biti jasne -

Očita se nam tudi, da smo pričoč že obstoječih starih političnih strank, ki imajo svoja zastopstva tudi v mednarodnih forumih, ne potrebni, torej nekoristni.

Pisec je prezrl, da mi ne pripadamo neki stranki, ki je bila ustanovljena v emigraciji. V uvodu okvirnega programa stoji, da je bila Slovenska demokratska zveza ustanovljena 1947. leta v domovini. Le tej je predhodil list "Slovenski demokrat", ki je izhajal v najtežjih povojnih letih komunističkega terorja. Pisec bi se tega moral spomniti, saj je nekaj izvodov istega bilo med dokaznim gradivom v Snojevem procesu. Krivično so jim komunisti naprtili tudi ta "greh".

Kakor vidimo, se je ta politični dojenček SDZ porodil v najtežjih preizkušnjah slovenskega naroda, to je v času, ko je vsa stara politična emigracija bila na varni svobodi z vso svojo dediščino, od katere živi še danes. SDZ se torej ni rodila v emigraciji niti ni prenesla svoj sedež v svobodni svet radi tega, da bi tu motila kogarkoli, ki je ambiciozen in ima našim sorodne namene. Naše delo ni usmerjeno v vrste emigracije, temveč predvsem v domovino, kjer je naše sidrišče in primarno polje dejstvovanja. Daleč smo od pomisli, da bi vojevali na političnem polju emigracije in še manj, da bi izgubljali dragoceni čas in še dragocenejša sredstva za takšno nesmiselno delo. Vsled te značilnosti je tudi nujno potrebno, da ne bijemo na veliki zvon, vsled česar bo na marsikaj neodgovorjeno, ne samo danes, tudi v bodočnosti.

G. Sircu je zoprno in nepotrebno drobnjakarstvo in je vsled tega načelno proti vsaki organizaciji, predvsem novi, ki bi se spuščala v podrobno načrtovanje. Pozablja, da so bile v zgodovini človeštva najuspešnejše tiste operacije, ki so bile čim skrbnejše pripravljene, predvidevajoč najmanjše podrobnosti. Ne bi bilo napačno, če bi se ob tej priliki spomnil, da je po tej isti logiki grupa, ki ji je leta 1941. pripadal in v njej deloval, dobila krepke po zadnji plati.

Patriotizmu g. Sirca ni oporekati. Tudi njegova dejavnost je opazna na širokem področju emigracije in zasluži priznanje. Ne razumem pa, kako more kor demokrat z liberalno širino biti proti elementarnim pojavom v življenju nekega naroda. Kako more in sme kot ekonomist ironizirati postavko kot n.pr. nadzorstvo rojstev pri pijancih, ko vendar vsak razgledan ekonomist dobro ve, da je ta nadloga ena od najtežjih ran v ekonomiji slehernega naroda itd. Ni da bi naštevati dalje. Kakšen smisel ima torej pridigati o klasičnih ekonomskih primerih, poleg tega pa biti slep za vse elemente, ki tako nevarno slabijo gospodarsko moč narodov z "vzornim gospodarskim sistemom". In mi? Mi bomo morali šele graditi. Toda ne po vzorcih, ki dejstveno danes v domovini, niti ne po zgledih, ki jih dan za dnem srečujemo v mreži zapadnega demokratskega sveta, nad katerim se grozijo preprosti branjevc, niti ne po zgledih dolarskega kraljestva, ki bo radi svoje nerazumljive naivnosti v obravnavanju

sveta mogoče že jutri dobil nenadne razpoke. Tukaj smo v vprašanju mi, ki bomo morali rasti iz svojega jedra, iz svojih moči, s takim gospodarskim redom doma, ki bo odgovarjal nam in našim potrebam, ne pa našim "prijateljem". Samo tako lahko govorimo in bomo govorili o borbi za svobodo. Ne slepo povzemanje, temveč skrbno izbiranje elementov za naš notranji gospodarski sistem bi bilo smiselno pri načrtovanju naše bodočnosti. Čakanje v zavešči, da se ne izplača nobeno načrtno delo za bodočnost v času, ko se vse tako hitro spreminja in izgublja praktično vrednost, je čakanje na življenje, ki nam ga bodo krojili drugi, je čakanje na kruh, ki nam ga bodo rezali drugi. Ali pa kot taki moremo biti gotovi, da nas na zadnji postaji "čakanja" ne čaka politična in narodna smrt?

Naj bi bili ti prigovori g. Sirca opravičeni ali ne, niso sprejemljivi, zakaj duh, ki jih nosi na svojih krilih, je hlapčevski. Ta pa je za slovenski narod posebno v teh prilikah nevarnejši od izgube celokupne emigracije.

Če je SDZ spregovorila odkrito, je to storila z edino željo, da opozori nase in svoj namen, da pokaže na probleme, ki so skupno naši in nedeljivi in da se poveže v dolžnostih, ki so vsem enako svete.

In vi vsi, ki ste spregovorili preko g. Sirca, ste torej edini, da smo nepotrebni? In kljub temu bi želeli, da spoštujemo vaše svobodoljubje in da verujemo patriotizmu, ki vam razganja srca?

STANKO SAVINŠEK

---oo0oo---

Družabna Pravda

(Poročilo)

V letu 1945. je Slovenijo zapustilo tudi več slovenskih socialnih delavcev, ki so v domovini delovali v delavskih in nameščenskih organizacijah ter ustanovah. Ti so v tujini ustanovili skupno delavsko-delodajalsko organizacijo "Družabna Pravda". Organizirali so socialne študijske krožke, začeli izdajati istoimensko glasilo in znanstvena socialna dela, od katerih je treba posebej omeniti dr. Ahčino-vo "Sociologijo" in "Socialno ekonomijo". Nekaj posebnega pa so socialni dnevi, ki jih vsako leto pripravijo v Buenos Airesu. Geslo letošnjega dne je bilo: "Več socialne pravičnosti in ljubezni!"

Referate so imeli: Rev. Jože Rant o "Pravičnosti in socialni pravičnosti", g. Avgust Horvat o "Socialni blaginji - cilju socialne pravičnosti" ter prof. Alojzij Gerzinič o "Družbenem pomenu ljubezni". Referati so bili zelo globoko zajeti in so se močno dotaknili tudi izseljenskih razmer.

Ob zaključku zborovanja so bile sprejete resolucije, katerih osnovne misli povzemamo:

- 1) Lastnina nalaga dolžnosti ljubezni, manjalne, razdelilne in zakonite pravičnosti pa tudi socialne pravičnosti.
- 2) Delodajalec mora poleg plače in zavarovalniških prispevkov plačevati delavcem toliko več, kolikor bolje uspeva njegovo podjetje, kajti k uspehom podjetja so pripomogli tudi delavci.
- 3) Socialna pravičnost zahteva, da so tudi duhovne dobrine pravično razdeljene. Zato so zlasti izobraženci dolžni posredovati duhovne dobrine s pisano in govorno besedo in z udeleževanjem v društvenem življenju.
- 4) Cilj socialne pravičnosti je socialna blaginja, ki obstoja v tem, da je dobro posameznikom in skupnosti. Vsi moramo prispevati za skupne zadeve (cerkev, šole, tisk, semenišče, domovi, kulturne ustanove, organizacije.) Kdor ima več, mora dati več.
- 5) Socialna blaginja ni zgolj tvarna blaginja, zavisi tudi od medsebojnega spoštovanja, edinosti in ljubezni.
- 6) Građimo resnično bratsko skupnost krščanskih ljudi, v kateri ne bo duhovne revščine pa tudi ne tvarne, kjer bo pravica vedno spoštovana, kjer bodo vsi bratsko čutili in si bratsko medseboj pomagali.

SPOROČILO NAROČNIKOM: V primeru, da kdaj dobite pomanjkljivo tiskano KLIC TRIGLAVA, prosimo, obvestite nas, da vam škodo nadoknadimo.

Uprava

VEKOSLAV FARKAŠ:

RAZGLEDI

"IZGUBLJENA LOGIKA" bi bil boljši naslov "pravno-politične in ideološke razprave" g. Milana A. Fotića, bivšega beograjskega odvetnika (IZGUBLJENA POT; I. deo: 27-mi mart 1941: pisec in založnik Milan A. Fotić, 1960.)

Prihodnje leto, 1961., bo dvajsetletnica mnogih dogodkov v letu 1941. Zato ne bo nikak čudež, če se bo emigrantski tisk znašel v vročih razpravah o 27. marcu. Knjiga g. Fotića kot da že sedaj začenja to razpravo, zastopajoč dobro poznano ljotičevsko tezo, a istočasno slikajoč portrete gg. dr. Živka Topalovića, Večeslava Vilderja, dr. Milana Gavrilovića, Radoja L. Kneževića in drugih velikih in malih udeležencev te "tragedije". Razprava g. Fotića ni niti pravna niti politična, a kar se tiče ideologije, je to ideologija ljotičevstva. Tako po vsebini kot po sestavi in tonu je knjiga pamflet tretjerazredne vrednosti, čeprav poskuša g. Fotić bralca - posebno nas nepravnike - zasenčiti s svojo pravno logiko.

Po g. Fotiću je bil 25. marec, dan podpisa Trojnega pakta, nujno zlo, a 27. marec je bil zločin neodgovorne klike okoli prof. Radoja L. Kneževića, ki je zrušila "zakonito vladu". Ko je bil celotni problem tako postavljen, g. Fotiću potem ni bilo težko naprej "logično" razvijati svojo tezo. Toda če je bila vladavina kneza Pavla zakonita, potem je v istem smislu zakonita tudi današnja Titova vladavina. Če oporekamo zakonitost Titovi vladavini, moramo na osnovi istih principov oporekati zakonitost tudi vladavini kneza Pavla. Z ozirom na to nima potem vsa "razprava" g. Fotića nikake vrednosti. Nihče ne more oporekati, da se je knez Pavle držal na oblasti s silo, kar spet pomeni, da ga je mogla vreči z oblasti spet samo sila. Drugega načina ni bilo in če iščete krivcev za propad Jugoslavije, potem je eden od njih knez Pavle, človek z mentaliteto angleškega aristokrata osemnajstega stoletja, ki duhovno ni imel nič skupnega z bilo katerim narodom Jugoslavije, najmanj pa s srbskim. (O ministrih v njegovi vladi pač ni vredno govoriti, ko pa so bili navadni knezovi služe.) Od 6. januarja 1929. ni bila nobena jugoslovanska vlada zakonita v demokratičnem smislu. In to je bistveno.

G. Fotić je tako zaljubljen v čisto pravne formule, da pravi na 19. strani svoje "razprave" med drugim: "S paktom je Hitler sebe privedel napram nam v slabši pravni položaj, nas pa v povoljnejšega od tistega, v katerem smo bili... Pred paktom je imel na osnovi mirovne pogodbe (Hitler) pravico, da nas uniči, a po paktu je to pravico izgubil." Nisem si na jasnem, ali je tu v vprašanju Fotićeva naivnost ali pa mu je zaradi osebnega sovraštva, ki ga goji napram onim, ki so organizirali in izvršili udar 27. marca, odpovedala moč presojanja. Morda je nekaj takega lahko trdil leta 1941., danes, po dvajsetih letih, pa je takšna trditev - milo rečena - komična.

Pisec potem dela razne primerjave, napada vse 27-marčevce, perfidne Anglosaksonce itd. ter končno pride do danes zares naivnega zaključka, da je 27. marec kriv za celo vojno in povojno nesrečo jugoslovanskih narodov.

Demokrati v emigraciji smatrajo, da je 27. marec pomemben datum, ne pa nekaj nenavadno svetlega, svetega, vzvišenega, nekaj izrednega, vredno občudovanja v naporih za razvoj demokratičnega življenja v Jugoslaviji. 27. marec je epizoda v vrsti epizod pred in za njim, ki je bila korak naprej do demokratične ureditve Jugoslavije. Dasi g. Fotić oporeka zagovornikom 27. marca pravico delati predpostavke, češ kaj bi se zgodilo, če ne bi bilo 27. marca, jih on sam dela vseskozi, poskušajoč dokazati, da bi se Jugoslavija v najslabšem primeru prebila kakor se je Bolgarija: ne bi bila okupirana, ne bi bilo državljanske vojne, ne bi bilo tolikšnih človeških in materialnih žrtev itd. To pa kaže, da g. Fotić prelahko prehaja preko duševnega stanja in napetih odnosov med narodi Jugoslavije kot preko nepomembnih stvari. (Takega stanja in odnosov niso ustvarili demokratični elementi.)

Če pustimo ob strani razne 27-marčevce, med katerimi so ljudje, ki se radi tolčejo po prsih, tolikor bolj, v kolikor manjšo vlogo so imeli ob samem dogodku, in ne cenimo 27.marca po tem, ali imamo te ljudi, ki so bili instrumenti usode, radi ali ne, potem ni razloga, da bi 27.marec dvigali v nebesa, še manj pa, da bi ga obsojali. Toda nekaj neizpodbitnih dejstev je, kot je tudi nekaj vprašanj, ki jih je treba postaviti in nanja odgovoriti realno, da bi lahko celotno zadevo 25.in 27.marca postavili v perspektivo.

Proti diktaturi

Dejstvo je na primer, da je bila sama zamisel "prevrata" spočeta več mesecev pred 25.marcem. Organizacijo, ki je izvedla puč, vendar ni bilo mogoče vzpostaviti v enem dnevu in dveh nočeh! Podpis pakta je bil idealen psihološki trenutek za uresničitev davno planiranega prevrata. Poleg vseh zunanjih manifestacij ljudskih množic 27.marca, končno tudi vlada 27.marca ni hotela s Hitlerjem vojne - saj je priznala pakt! Mar ni to najmočnejši dokaz, da je bil glavni cilj zrušitev diktature kneza Pavla? Hitler je napadel Jugoslavijo zato, ker je bila zrušena diktatura, zato, ker ni smel dopustiti, da bi se na Balkanu pojavila demokratična država, katere nevtralnost bi bila podobna tedanji nevtralnosti Amerike. Hitler ni hotel uničiti Jugoslavijo, moral pa je za vsako ceno uničiti vsako možnost pojavljanja demokracije v Jugoslaviji. Samo dejanje 27.marca nima s tem nobene zveze, kajti Hitler ne bi zrušil Jugoslavijo, če bi ji na mesto kneza Pavla zavladal kak drug diktator.

Kakor vsi ljotičevci, tako tudi g.Fotić ne dovoli drugega odgovora na vprašanje "Kaj bi bilo, če ne bi bilo 27.marca?", razen tsitenga, ki ga on daje. Danes pa mora biti po tolikih letih in po tolikih objavljenih dokumentih in spominih svetovnih politikov vsakomur jasno, da je bil v sklopu svetovnih dogodkov propad prve Jugoslavije neizogiben. Gotovo je, da bi bila brez 27.marca Jugoslavija ob koncu vojne komunistična država tako, kot so Bolgarija, Romunija in Ogrska. S 27.marcem je imela Jugoslavija velike možnosti, da bo s koncem vojne demokratična. Da ni postala, ni kriv 27.marec; krivdo in krivce je treba iskati na drugi strani, zlasti med ljudmi, ki so desetletja podpirali diktaturo in onemogočevali demokratične razvoj ter tako nehote sejali seme bratomorne vojne in razdora v emigrantski jugoslovanski vladi.

Ne dvomim, da bi izbruhnila v Jugoslaviji državljanska vojna v tistem trenutku, ko je Hitler napadel Rusijo, če ne bi bilo 27.marca (ali pa če bi bil, pa Hitler Jugoslavije ne bi napadel, ker je pučistična vlada priznala pakt.) Komunisti, ustaše in makedonstvujoči bi vsak za sebe in na svoj način ali pa vsi skupaj izkoristili to priliko in bi, podprti iz tujine n.pr. komunisti od zaveznikov, ustaše od Italije in makedonstvujoči od Bolgarije udarili. Ni treba biti posebno pameten, da pridemo do teh zaključkov - če se ozremo na vsa notranja in zunanja dejstva -; ta državljanska vojna bi bila zelo krvava in bi verjetno izzvala Hitlerjevo intervencijo ali pa morda intervencijo Italijanov, Bolgarov in Madžarov. G.Fotić dela razne primerjave s srbsko preteklostjo in primerja kneza Miloša in odnos do Porte; ne ozre se pa na razliko med kneževino Srbijo in večnarodno Jugoslavijo.

Naj še dodam, da g.Fotić hudo zameri 27-marčevcem njihov bog iz domovine ter jih smatra kot strahopetce in amoralne ljudi. Resnica pa je, da večina ni zapustila domovine zaradi strahu ampak ker so si bili na jasnem, da je vojna, ki je večina ni hotela, izgubljena in da se mora zato vlada nahajati v tujini, izven okupirane države kot je to že bilo v času prve svetovne vojne in kot so se že tedaj ob razpadu Jugoslavije v inozemstvu nahajale svobodne vlade Češkoslovaške, Poljske, Holandije. Drugo vprašanje pa je, kako so se ti ljudje vedli v tujini. Kot je morda škoda, da dr.Maček ni tedaj zapustil Jugoslavijo, tako je gotovo škoda, da so jo zapustili nekateri drugi...

PISMA UREDNIKU

"MUSLIMANI": G.urednik! Rad bi zaključil polemiko, ki je nastala v Klicu pred več meseci okoli intervjuja z gg. Zulfikarpašićem in dr. Balićem. Ko sem posređoval stik z g. Farkašem, sem prve mu priporočil, da zapiše o sebi, da je bil politični komisar partizanske divizije in član CK KP BiH, da bi se tako izognil očitkom, češ da je zamolčal svojo preteklost, pa čeprav je bil polkom samo dva meseca, seji CK pa je prisostvoval le enkrat, ker je bil nato suspendiran zaradi sporov z drugimi člani CK. - Pričakoval sem, da bo razprava tekla o pogledih bosanskih muslimanov na ureditev BiH, ki je njihova skupna domovina s Srbi in Hrvati, in o možnostih sodelovanja z muslimansko skupino, ki ima lahko zelo važno vlogo pri pomiritvi med Hrvati in Srbi. A namesto, da bi razpravljali o intervjuju, so se nekateri srboriteži zaleteli v oba muslimana in ju začeli meriti z vatli. - Splošna trditev, daso vsi politični komisarji zločinci, še ni noben dokaz za krivdo kaknega posameznika. Staro demokratsko načelo je načelo osebne odgovornosti ne pa skupinske, razredne ali ne vem kakšne že. Lahko, da so zločinci vsi politični komisarji, a da je bil prav Zulfikarpašić izjema. Morda je še kdo drugi. Osebnost sem prepričan, da so komunisti naredili iz ideoloških razlogov in tudi iz osebnepokvarjenosti nešteto zločinov po Jugoslaviji in drugod. Istega mnenja je tudi g. Zulfikarpašić. Toda od tega pa do sklepa, da je vsak komunist brez izjeme zločinec, je še precejšen skok. Vprašanje, ki se postavlja pri posamezniku, je, ali se je, ko je bil postavljen pred izbiro, odločil za svojo osebno poštenost ali za komunistično ideologijo. Ne smemo pozabiti, da so mnogi ljudje postali komunisti iz idealizma. Atmosfera je bila pred vojno in med njo taka, da je prav silila k temu. Predstaviti si je treba n. pr. občutke sinu iz ugledne in bogate družine, ki mu vsi - ne le komunisti - neprestano pripovedujejo, da je na bogastvu nekaj slabega in da se je treba boriti za socialno pravičnost. Ali je potem kaj čudnega, če fant 15 let potegne iz tega zaključke? Dalje so tedaj več ali manj vsi imeli za hodne demokracije za gnile, kar je še danes pri mnogih moderno. Dodajmo temu še protinacizem in panslovanstvo. Tudi nekatere Marxove fraze so navidez tako logične, da jih še danes za njim ponavljajo celo mnogi antikomunisti. - Seveda je vsakdo, ki je osebno pošten, kmalu zašel v konflikt s konkretno partijsko linijo, dasi mu morda ni bilo popolnoma jasno, da je ta linija nujna posledica komunistične ideologije. V zaporu sem srečal nekaj komunistov, ki so jih zaprli, ker so se v konfliktu med poštenostjo in komunizmom odločili za poštenost, a se tega niti vsi zavedali niso, temveč so nekateri še dalje prisegali na komunistično ideologijo. Zulfikarpašić je še kot mladenič pod 20. leti dvakrat zašel v konflikt s partijo in je bil izključen kot sektaš. Ko je izbruhnila vojna, se je spet vključil. Ujeli so ga ustaši in obsodili na smrt. Ubili ga niso samo zato, ker je bila njegova družina med muslimani preveč ugledna. Pobegnil je, nakar je hitro napredoval, delno ker se je v zaporu dobro držal, delno pa, ker so hoteli komunisti delati z njegovim imenom reklamo zase. Vendar je kmalu dokončno prekinil s partijo, tako da je moral bežati v tujino.

Drugi primer dviganja ozkih meril v obča je stališče do dr. Balića, ki je med vojno študiral v Avstriji oziroma v Nemčiji. Dr. Balić je bil jeseni 1941. mobiliziran v vojsko NDH. Ker se mobilizaciji ni hotel odzvati, se je potrudil, da je lahko odšel z ozemlja Jugoslavije, kot so to storili drugi iz drugih opravičljivih razlogov. Kdo si upa zaradi tega zagnati kamen vanj? Če bi bil šel k partizanom, bi ga sedaj napadali kot g. Zulfikarpašića! Naj bi morda šel k četni - kom in jim pomagal loviti "Turke"? Drugi očitajo dr. Baliću, da je napisal brošuro, v kateri kritizira duha srbskih narodnih pesmi. Ali naj bi jih morda hvalil, ko zmerjajo njegove sovornike s poturicami in kličejo na njihov pobjo!? Če hočemo sodelovati, vendar ne moremo

zahtevati, da se morajo zato muslimani postaviti na srbsko ali celo četniško stališče. Kakor Srbu ne more biti vseč, če kdo išče po srb = skih narodnih pesmih simptome okrutnosti, tako je muslimanu lahko še manj vseč, če govore te pesmi z zaničevanjem o njegovih sovornikih. Sodelovanje je možno samo, če bomo skušali razumeti drug drugega, ne pa če bomo zahtevali drug od drugega, da mora sprejeti naše stališče kot edino pravilno.

Kar zadeve mene, ne bi primerjal g. Zulfikarpašića z bivšimi ljotičevci. Tem ne zamerim, da so bili v rani mladosti "totalitarci". Mo ti me, da je to peljalo tako daleč, da so mnogi izmed njih sodelovali z Nemci. (drugi so šli v četniške enote pod komando gen. Mihailovića.) Toda ne more vsakdo za svoje mladostne zablode - če se niso spremeni le v zločine - odgovarjati do svoje smrti. Mene veseli, da so mnogi bivši ljotičevci postali demokrati in so pripravljeni sodelovati z ostalimi demokratičnimi Jugoslovani. Moram pa reči, da njihova demo kratičnost ne postaja bolj prepričljiva, ako nekateri izmed njih ci tirajo Dimitrija Ljotića in poskušajo dokazati, da je med vojno ravno on imel prav, ker je bil proti komunistom. Za vsak protikomunistični citat je mogoče najti pri njem prav toliko protižidovskih, protide mokraskih itd. Ne vem, zakaj ljotičevci in še mnogi drugi mislijo, da morajo dokazovati, da so imeli ravno oni prav in da so vsi drugi grešili. Tako ne bomo prišli nikamor naprej. V politiki in znanosti ni nihče nezmotljiv in v priznanju tega dejstva je ravno demokracija.

LJUBO SIRČ

/S tem je osebna polemika, ki je nastala ob intervjuju z gg. Zulfikarpašićem in dr. Balićem, zaključena. Urednik./

OB "SLOVENSKI FORMULI": G.urednik! Dr. Krek je eden od najbolj pre vidnih politikov. Nešteto pozivov je bilo, naj se vendar že izjasni, da bi razčistil duhovni kaos slovenske in jugo slovenske emigracije. Ne samo, da se je malo posvečal našim problemom, tudi ni imel rad, da bi drugi kaj dosti "brskali" po naši preteklosti. Nič takega pisati, kar razburja, je bilo njegovo načelo. Vsled tega po jav Formule preseneča. Je pozna, toda ni prepozna; nasprotno bi rekel, da je prišla o pravem času, saj je v vrstah jugosl. emigracije čutiti iskanje kakršne že skupne odskočne deske. Zato je treba Formulo poz draviti. Zgrešeno je mnenje, da bi mogla predstavljati kaj več kot pel emigraciji. Z najbolj dovršeno "alternativo" komunizmu ne prideš do živega. Borba z njimi je možna samo z grobo silo. Vsa naša propaganda jih ne doseže. S praktičnega vidika je prav, da Formula jemlje za iz hodišče današnje notranje meje pokrajin, toda ne zagotavlja, da bi se te meje moglo spremeniti. Vojvodina namreč ni srbska in naj dobi pra vico, da sama n. pr. osnuje federalno pokrajino. Južna Dalmacija je zdaj proti volji Dalmatincev pripojena Črni gori. - In še eno pomanjklji vost vidim: Narodni odbor ni objasn timer, po kakem intelektualnem postop ku je prišel do Formule. Za Slovence bi imela večji pomen, če bi bila plod vsestranske javne analize naše preteklosti; tako bi v polni meri služila formiranju našega mnenja. Zato je prišla preveč nenadno in na našla nepripravljene. Namesto, da bi bila "amen" na koncu izčrpnih dis kusij, jih šele povzroča.

F. PIRNAT

G.urednik! Niste se le Vi pritoževali glede aprilske "Formule". Avstralski ŽAR jo je dobil tako pozno, da jo je mogel objaviti šele junija. V "odprtem pismu" dr. Kreku namreč piše: "Želite tudi, da posta nejo misli, izražene v Vaši izjavi skupna last vsch Slovencev v zamej stvu. Vendar niste smatrali za potrebno, da nam jo pošljete v objavo, temveč smo jo morali po veliki zamudi prepisati iz 'Svobodne Sloveni je'. Ne verjamemo, da je umestno, danes ali kadarkoli, tako preziranje časopisa, za katerega dobro veste, da Vam je kot predsedniku Narodnega odbora za Slovenijo vedno stal ob strani, nesebično in brezpogojno..."

G.

Naša poverjenica za Avstralijo je ga. Pavla Miladinović. Njen naslov je: 12 Oxford Road, I n g l e b u r n, N.S.W.

LJUBO SIRC:

OB SOJEN NA SMRT

(Po angleškem rokopisu priredili sodelavci KLICA TRIGLAVA)

Marca 1945. je Ljubo Sirc po dolgi poti iz Švice preko Francije, Italije in Dalmacije dosegel slovenske partizane v Beli Krajini.

X. OB PARTIZANSKEM KOTLU

V Črnomlju sem se zglasil na Štabu NOV za Slovenijo. Sprejel me je načelnik štaba Črnogorec Kilibarda, tedanji polkovnik in kasnejši poveljnik 1. proletarske divizije v Postojni. Res je bila ironija, da so slovenski komunisti prej vedno napadali srbske oficirje v Sloveniji, zdaj pa so sami bili pod poveljstvom Črnogorca, ker je bil pač zvest komunist. Kilibarda me je poslal v hišo za goste v Petrovi vasi. Predno sem odšel iz Črnomlja, sem skušal oddati pisma, katera sem prinesel iz Splita. Naslovljence sem iskal v hiši bogatega trgovca, ki je čisto gostil partizanske voditelje. Tudi takrat so se pripravljali za gostijo. Iz kuhinje je dišalo po cvrtju in prenašali so pladnje slaščic. Kmalu po vojni sem slišal, da so trgovca zaprli in mu zaplenili imovino zaradi črnoborzijanstva. Morda so v dokaz navedli gostoljubnost, ki jo je izkazoval partizanskim voditeljem. Ob istem času so bili navadni partizani lačni in si jih videl povsod, kako so žicali pri kmetih.

V Petrovi vasi cel mesec nisem imel kaj početi. Klicali so me na osebni oddelk pri štabu, kjer so me podrobno izprašali o preteklosti. Posebno so se zanimali za moje stike v tujih deželah in so hoteli zvedeti naslove vseh prijateljev v tujini. V "hiši za goste" smo si sicer preganjali dolg čas z razgovori. Med "gosti" je bilo nekaj inteligentnih mladih ljudi, ki pa so bili tako prepojeni s komunističnimi predsodki, da je bila vsaka debata nemogoča. Največ je bilo govora o pogodbi u UNRRO in o zavezniških dobavah. Titova vlada ni hotela pristati na nadzorstvo nad razdeljevanjem UNRRINE pomoči, kot so pristale vse druge države, češ da bi to kršilo jugoslovansko suverenost. Komunisti so zatrjevali, da se hočejo angleški imperialisti preko UNRRE vmešavati v naše notranje zadeve. Po eni strani so trdili, da imamo pravico do zavezniške podpore, ker se tako dobro bojujemo, a po drugi strani so hoteli zatrjevati, da se bojujemo sami zase in ne za Angleže in Amerikance. Kadar sem previdno nakazal, da ta logika šepa, so rekli: "Od nikogar ne rabimo pomoči. Vsega imamo sami dovolj." A treba se je bilo le ozreti skoza okna, pa si videl, kako so polja slabo obdelana in kako vsega primanjkuje.

Zavezniki so redno vsak teden enkrat ali dvakrat poslali nekaj 60 letal, ki so pri Črnomlju odvrгла po deset zavitkov opreme. Vsi smo bili oblečeni v angleške uniforme, opremljeni z zavezniškim orožjem in smo jedli zavezniško hrano, pa so komunisti kljub temu neprestano govorili le o sovjetski pomoči in se norčevali iz zaveznikov. Ker nikdar nismo videli ali slišali sovjetskih letal, so pravili, da prihajajo le ponoči. Pri partizanih so imeli dve vrsti radio aparatov; rekli so, da je večji in boljši aparat ruski. Res je imel napise v ruščini. Toda ko sem odprl pokrov, sem opazil vtisnjeno znamko "Made in USA".

Po nekaj tednih brezdelja je organizacijska sekcija glavnega štaba odkrila, da znam angleški in da bi lahko prevajal angleške priročnike o orožju. Z veseljem sem se oprijel dela, čeprav je bilo zvezano s smrtno nevarnostjo. Pri mizi, kjer sem pisal, so se namreč partizanski tovariši stalno igrali z orožjem in razstavljali in sestavljali ročne granate. Še zdaj se mi čudno zdi, da nas ni razne-slo; nič čudnega pa ni, da se je toliko partizanov ubilo z lastnim orožjem. Za svoje napore sem dobival po deset cigaret na teden. Ko

se je v Petrovi vesi ustavila partijska šola, sem opazil, da pri partizanih le niso bili vsi enaki. Partijci v šoli so dobivali ne le več cigaret ampak tudi plačo v denarju, kar je bilo v nasprotju z ustaljenimi načeli.

Večkrat sem odhajal k prijateljem v Črnomelj, s katerimi sem se vsaj lahko odkrito pomenil in nisem slišal tistega večnega: "Da, tovariš, toda naša dolžnost je..." Marca je bila sestavljena nova vlada, ki nas je razočarala, ker so v njej prevladovali komunistične lutke. Nek doktor, ki je prišel k partizanom leta 1943., je rekel, da bi se morali nekomunisti takrat pridružiti OF. Morda je imel prav, toda po drugi strani je bilo v NOV mnogo nekomunistov, ki niso imeli nobene besede. Drugi so upali, da se bodo komunisti po osvoboditvi otresli svojih dogm. Pa sem se le bal, da bodo komunisti hoteli popolno oblast in se ne bodo vdali niti zavezniškemu pritisku. To je obetalo napetost med novo Jugoslavijo in zavezniki po vojni, kar bi pomenilo izgubo prednosti v takih vprašanjih kot Trst.

Stiki z Angleži

V Črnomlju sem se seznanil z mlado partizanko Smeljo, ki je dela la za OF od vsega začetka. Bila je zelo navdušena, a odkar je bila pri partizanih, so se ji odpirale oči. Pripovedovala je, kako so jo nekoč partizani rešili, ko so zajeli oddelek Nemcev, ki so jo imeli ujetu. Partizanski komandant ji je ponudil, naj lastnoročno zakolje Nemce, da bi se maščevala nad njimi. Smelja se je zgrozila ob ponudbi, a partizani so s krohotom odvedli Nemce za grmovje in jih zaklali. Eden od partizanov je v šali hotel obrisati krvave roke ob Smeljino lice. Tako surovost so uradno podpihovali; kvarila je značaj ljudi in uničila tudi tovarštvo med partizani.

Člani britanske in ameriške misije pri partizanih so bili domači ujetniki. Sovjetska vojna misija je imela sedež sredi Črnomlja, a zapadni dve sta bili potisnjeni v bližnjo vas Rožanc, ki je bila skrbno zastražena. Nekega večera me je na poti iz Črnomlja v Petrovo ves dohitel jeep in me popeljal del poti. Ko sem se angleškemu vozaču zahvalil po angleško, me je povabil na obisk. Po slovensko sem vprašal partizanskega spremljevalca, ali so obiski dovoljeni. "Seveda," je rekel, "toda najprej se zglesi pri meni."

Nalašč sem čakal dva tedna; predno sem se odpravil k Angležem. Prvič nisem prišel dlje kot do stražarja divjaškega izgleda, ki me je zavrnil, češ da zveznega oficirja ni doma. Drugič me je stražar spremljal do partizanskega zveznega oficirja, kjer sem bil povabljen na kosilo. Prijetno smo se pomenkovali in pobjubil mi je celo angleške knjige, a po kosilu me je spremljal pred hišo in dejal v slovo, da bo prav vesel, če spet pridem, a da naj se raje izogibljem angleške misije, ker da je taka navada.

Kmalu nato sem bil premeščen v štab VII. korpusa na Polanah. Na poti tja sem srečal partizansko patrolo, ki je vodila dva domobranska ujetnika, z rokami zvezanimi na hrbtu s telefonsko žico. Verjetno so ju kmalu potem likvidirali. Žal mi je bilo za mlada fanta. Če bi domobranci polovico energije, ki so jo trošili za protikomunizem, usmerili proti Italijanom in Nemcem leta 1941-42, bi lahko uničili dobršen del vpliva, ki so si ga pridobili partizani doma in po svetu zaradi borbe proti okupatorju. Celo sporazum med Titom in Šubašićem bi imel boljše posledice, če bi Mihailovičevci in drugi ne šli v komunistično past in sodelovali z okupatorji. Meni je bilo nerazumljivo, kako so se mogli odločiti za sodelovanje z našimi zacrizenimi sovražniki, ki bi nas vse uničili, če bi zmagali. Seveda je lahko razumeti kmečke fante z Dolenjske, katerim so domobranci nudili zaščito pred komunističnimi čistkami. Toda raztolmačiti ne morem, kako so mogli voditelji spregledati posledice.

Na Polanah sem opazoval partizansko življenje od blizu, a nisem opazil mnogo enakosti. Imeli so tri kuhinje. V prvi za višje oficirje so kuhali dobro hrano, z juho, mesom in prikuho ter močnato jedjo.

V drugi smo štabniki iz kotla dobili porcijo rižota opoldne in zvečer. Tretja pa je kuhala za navadne vojake in ti so bili lačni. Oficiirji sicer niso imeli slug, pač pa je imel vsak dva ali tri "kurirje", ki so opravljali iste posle kot "posilni" v kraljevski vojski stare Jugoslavije. Celoten štab korpusa je štel kakih 500 mož. Poveljeval je dvema divizijama, od katerih je vsaka imela številen štab in kakih 800 mož.

Beg pred Nemci

Obe diviziji sta branili vstop v dolino, v kateri leže Polane. Kadarkoli se je prikazal kak sovražni tank, sta jo obe diviziji uvozili v hrib, štab pa je pred tankom bežal v Črmošnjice. Končno se je poveljnik naveličal premikov in je premestil svoj stan v varnejšo vas. A tudi tam nismo imeli miru. Pred nemškim tankom nas je rešila še V. prekomorska brigada, ki je prodrla naravnost iz Dalmacije. Za ta uspeh so nagradili brigado tako, da so jo razpustili še tisto popoldne po slovesnem nagovoru poveljnika, bivšega karabinierja. Komunistom se je brigada zdela politično nevarna, pa so fante v majhnih skupinah razpršili po bataljonih.

Koncem aprila se je štab spet premaknil. Tokrat nismo bežali, ampak smo se po ovinku približavali Ljubljani. V Brodu na Kolpi smo srečali italijansko partizansko divizijo Garibaldi. Meni se je zamerila, ker mi je ukradla žlico, najvažnejše orožje. Mnogo je bilo govoric o bližnjem koncu vojne. Propagandna sekcija je stalno poslušala London, ki je edini oddajal zanesljive novice. Okrog 1. maja smo se odpravili proti severu in popoldne dosegli Kočevje. Ljudje v tistih krajih so že doživeli prvo osvoboditev pred dvema letoma in niso kazali posebnega navdušenja. Korakali smo skozi vasi - posebno se spomnim Dolge vasi - pa nas nihče ni pozdravljal. Ponoči smo dosegli Ribnico. Zjutraj sem opazil, kako je bil trg razdejan. Na hišah si videl sledove obstreljevanja in cerkvena streha je bila porušena. Bila je nedelja in ljudje so čudno gledali mojo rdečo zvezdo, ko sem šel k maši v po-družnici. Naslednjega dne smo se premaknili do Velikih Lašč, ki so nudile še hujšo sliko razdejanja. Naš štab se je nastanil v Ponikvah.

Prihodnjič: Kako sem vkorakal v Ljubljano
in osvobodil Kranj.

COPYRIGHT

ZA BOŽIČ

lahko prijatelju kot darilo naročite KLIC TRIGLAVA. Vsak mesec ga bo spominjal na vas. Nudimo vam poseben popust - kamorkoli:

	za pol leta:	za celo leto:
V Vel. Britaniji:	10/-	20/-
V Severni Ameriki:	1.50	3.00
V Avstraliji:	10/-	20/-

Prvi številki bo priložena posebna tiskana božična karta z vašimi voščili za praznike.

V Založbi Slovenske Pravde
izide v kratkem razprava
Frana Erjavca

"SLOVENC
na mirovni konferenci
1919-20."

Božične karte s slovenskimi
ali srbsko-hrvatskimi voščili
dobite pri PICA PRINT BURY,
17 Toon Crescent, Bury, Lancs.

KLIC TRIGLAVA izhaja okoli 20. v mesecu. Izdaja ga "Slov. Pravda", katere mnenje predstavljajo le ti sti prispevki, ki so podpisani od izvršnega odbora. Letna naročnina v Angliji 24/-, v Sev. Ameriki \$3.50 in v Avstraliji 30/-. Letalska dostava: dvojna cena. Naslov novega poverjenika za Sev. Ameriko: Mr. V. Kremžar, 11010 - 109A Ave., EDMONTON, Alta, Kanada

OD MESECA DO MESECA

Titu se je strašno zamerilo, ko je skupina "elementov" demonstrirala pred njegovim bivališčem na Peti Aveniji v New Yorku, kjer se nahaja jugosl. konzulat in sedež jugosl. misije pri OZN. Pred njegovim prihodom je ta skupina celo pretepla konzula Zvonka Raosa, njegovega šoferja in nekega uslužbenca jugosl. misije pri OZN. Kasneje, ko se je pojavil Tito, so ga ti "elementi" pozdravili po domače, t.j. z izrazi, ki jih ni mogoče natisniti in s katerimi je bil Tito še kar familiaren. Toda dejstvo, da policija ni intervenirala, je šlo Titu tako na živce, da je poslal Kočo Popovića k Herterju, da protestira pri Eisenhowerju. Popović je o tem celo spregovoril v svojem uvodnem govoru na skupščini ZN in s tem po eni strani podprl sovjetsko zahtevo, da se sedež ZN premesti kam drugam, po drugi strani pa ponovno priklical v spomin, da se Titov režim ni dokopal do oblasti po volji naroda. Demonstracije so se nato nadaljevale še kaka dva dni, nato pa se je demonstrantom naenkrat posvetilo, da pripadajo dvem različnim taborom - četnikom in ustašem. Proti-titovske enotnosti je bilo konec in "elementi" so se spoprijeli med seboj, tako da je policija vse skupaj pognala domov. Pred Titovim odhodom iz New Yorka pa so se prišli pokloniti tudi "lojalni" jugosl. emigranti, ki so vzklikali "heroju" Titu in "prijateljski koeksistenci med ZDA in Jugoslavijo."

Povratno vožnjo je Tito opravil po morju do Neaplja, kjer se mu je pridružila Jovanka. Oba sta nato potovala v Beograd z letalom jugosl. vojnega letalstva.

Po prihodu tja je Tito imel govor, v katerem je zanikal, da bi bile tkzv. "neopredeljene" dežele krive za slabo atmosfero na skupščini ZN in pa da je ugled Jugoslavije padel, ker je Tito podprl sovjetske predloge o razorožitvi in likvidaciji kolo nializma. "Pa to je vendar tudi naše stališče!" je vzkliknil Tito. "To ni neko novo stališče, to je že davno usvojeno stališče in mi se ne moremo odreči našim načelom za to, ker nekomu na 'drugi strani' to ni prav." Ne, slabo atmosfero na skupščini so zakrivali "drugi", ki niso hoteli, da se razpravlja o razorožitvi in kolonializmu. "Mi smo bili zelo zelo razočarani z govori kanadskega in avstralskega delegata in do neke mere tudi britanskega delegata, od katerega smo pričakovali, da se bo zavzel za pomiritev situacije," je dejal Tito in ni ti z besedico omenil stalnih Hruščovljevih izpadov, groženj in slabih manir. Zares, marsikomu, ki je poslušal Tita, je postalo jasno, zakaj Jugoslavija izgublja ugled baš med "neopredeljenimi" narodi.

Beograjski nadškof dr. Josip Ujčić je predložil zvezni vladi memorandum, ki ga je usvojila škofovska konferenca v Zagrebu koncem septembra. Memorandum izraža željo katoliških škofov, da doprinesejo k ureditvi odnosov med Cerkvijo in državo in ugotavlja, da ustava in zakon o pravnem položaju verskih skupnosti v Jugoslaviji predstavlja osnovo, na kateri je možno vzpostaviti odnose med Cerkvijo in državo v skladu z načelom o svobodi vesti in verskega prepričanja. Memorandum tudi vsebuje konkretne predloge in sugestije v tem smislu. Dobri voje Radosavljević, član zvezne vlade in predsednik verske komisije, ki je sprejel dr. Ujčića, je izjavil, da je memorandum pozitiven in da ga bo zvezna vlada skrbno proučila.

Dr. Marko Alaupović je bil postavljen za novega vrhbosanskega nadškofa s sedežem v Sarajevu namesto pokojnega dr. Šarića. Dr. Alaupović je bil doslej vršilec dolžnosti sarajevskega nadškofa.

Dr. Vladimir Velebit, svoječasní veleposlanik v Londonu in sedaj predsednik odbora za turizem zvezne vlade, je bil postavljen za izvršnega tajnika gospodarske komisije ZN za Evropo.

GOSPODARSTVO: Vrednost brutto proizvodnje na prebivalca v Jugoslaviji l. 1938 je znašala 20% vrednosti v zahodno-evropskih državah. Lansko leto je ta vrednost dosegla 35%, kar pomeni, da se je dohodek na prebivalca v Jugoslaviji povečal od ene petine dohodka na prebivalca Zahodne Evrope l. 1938 na več kot eno tretjino v l. 1959. - Jugoslovanske investicije predstavljajo eno četrtino nacionalnega dohodka, medtem ko v zahodni Evropi predstavljajo eno petino. (Ti podatki so vzeti iz Gospodarskega Pregleda Združenih Narodov za l. 1959.)

Jugoslavija je za časa vojne izgubila po uradnih podatkih 10.8% svojega prebivalstva. 64.000 oseb je postalo nesposobnih za delo. 280.000 otrok je ostalo brez enega ali obeh staršev. 170.000 oseb je bilo v ujetniških taboriščih, a 320.000 oseb je bilo v zaporih in koncentracijskih taboriščih. Število invalidov raznih kategorij se je zadnja leta zelo povečalo, ker so zakon o socialnem zavarovanju stalno dopolnjevali. Osebné penzije prejema sedaj okrog 99 tisoč oseb, a družinske penzije okrog 210 tisoč oseb. Penzije znašajo od 1.000 do

18.000 dinarjev na mesec. Vojne sirote imajo še posebne dodatke za šolanje. Sredstva v ta namen predstavljajo precejšnje breme za državo.

Vloge na hranilne knjižice v Jugoslaviji so znašale:

januarja 1960 - 71.1 milijard din;
junija - 82 milijard din;
avgusta - 90.5 milijard din.

Najbolj štedijo Slovenci, ki imajo vloženih kakih 20 milijard dinarjev, kar predstavlja najvišje povprečje na prebivalca v državi.

Povprečni mesečni dohodki delavcev so bili: junija 1959 - 15.110 dinarjev;
junija 1960 - 17.120 dinarjev.

Zvezna vlada je olajšala sistem nadzorstva cen in odločila, da se bo nadzorstvo v bodoče vršilo samo nad cenami onih proizvodov, ki so važni za tržišče in da bodo mere proti neopravičeno visokim cenam podvzete samo, ako bodo te cene škodovala stabilnosti tržišča.

Zvezna vlada je prepovedala gospodarskim organizacijam, da kupujejo osebne automobile od privatnikov. V slučaju kršenja te prepovedi bodo odgovornega direktorja kaznovali z globo v višini do 100.000 dinarjev. Godi se namreč, da razni ljudje potujejo "uradno" v inozemstvo in se pripeljejo nazaj s "svojimi" avtomobili.

Razgovori o industrijskem sodelovanju so se vršili v Kölnu med predstavniki zvezne industrijske zbornice in zveze zahodnonemških industrialcev.

Tretji jedrski reaktor v Jugoslaviji bodo postavili v jedrskem inštitutu JOZEF STEFAN v Ljubljani. Dostavila ga bo ameriška firma GENERAL ATOMIC iz San Diega, California, a plačala ga bo ameriška vlada, ki je odobrila Jugoslaviji posojilo v višini 350.000 dolarjev kot pomoč za razvoj atomske energije v miroljubne svrhe. (Oba ostala reaktorja se nahajata v inštitutu BORIS KIDRIČ v Vinči.)

Letošnja modernizacija cest v Sloveniji: Crna-Dravograd, Lenard-Radgona, Dravograd-Ravne in Maribor-Murska Sobota-Lendava.

Koncem tega leta bo Jugoslavija imela 5.718 km cest. Od tega bo 123 km avtomobilskih cest in 280 km prvorazrednih in 244 km drugorazrednih moderno tlakovanih cest.

Plitvička jezera so sedaj povezana s Karlovcem s 109 km dolgo avtomobilsko cesto, ki se konča na Vrhovinah. Cesta zelo dobro služi v turistične namene.

Prihodnje leto bodo vzpostavili cestni promet med Tržičem in Celovcem skozi lju-

beljski tunel, kar bo izboljšalo turistično zvezo z Avstrijo.

Kranjska tovarna ISKRA je pričela iz delovati kinoprojektorje za 16-milimetrske filme.

Ljubljanski LITOSTROJ izdeluje sedaj ladijske diesel motorje jačine 100 ks.

Jugoslovanska prehrabena industrija izdeluje sedaj že celo vrsto konzerviranih jedil, ki se sicer po kvaliteti še ne morejo meriti z inozemskimi (razen z mesnimi izdelki), toda vsekakor olajšujejo skrb gospodarstvom in samcem. Obljubili so celo kruh, ki bo ostal svež tri tedne.

Tekstilne tovarne ne delajo s polno kapaciteto, ker nimajo dovolj strokovnjakov. Po drugi strani pa jim primanjkuje modernih strojev. (Iz zapiskov z letne skupščine tekstilnih podjetij v Zagrebu.)

Iščejo kupcev: GEORGIJ NAUMOV iz Bitolja in tovarna na Cetinju izdelujejo hladilnike, ki jih nihče noče, ker so preveliki. HIDROMONTAŽA v Mariboru pa izdeluje majhne hladilnike, ki so stalno razprodani. ARGO v Izoli izdeluje koncentrirano župo, ki se nabira v skladiščih odkar so tudi drugi začeli izdelovati tako župo. Isto velja za tovarne radio aparatov in šivalnih strojev. V Zrenjaninu imajo v mestnem skladišču 40 šivalnih strojev in 50 hladilnikov v vrednosti deset milijonov dinarjev. V Zagrebu pa je neka tovarna, ki ima vskladiščene robe za nekaj deset milijonov dinarjev. A sedaj se je pojavilo celo sedem podjetij za izdelavo plinskih naprav!

Vzglebna birokracija: Na ducate vagonov naloženih s tujo robo leži po cele tedne na stranskih tirih, ker carinski organi zahtevajo plačilo carine v naprej. Medtem pa ni vagonov - in robe.

Zakaj vozijo jugoslovanski vlaki z zamudo? Ker nimajo dovolj premoga. Zakaj ga nimajo? Ker rudarji izostajajo s posla, da bi pripravili pridelke s polja. Rešitev: uvozili bodo 300.000 ton premoga. - Po čem je pesa?

Med iznajdbami, razstavljenimi na beograjskem sejmu tehnike, je bil tudi "automat za pranje posode s toplo vodo" in "posebna naprava, ki preprečuje nesrečo, če se prelomijo vilice na biciklu." - Kmalu bodo odkrili Ameriko.

IVAN STANIČ